

Naknada štete za žrtve trgovine ljudima u Francuskoj

Amy KOWALSKI (ALC, Francuska)
Bénédicte BOURGEOIS (CCEM, Francuska)

I/ Uvod

U Francuskoj, mere koje žrtvama trgovine ljudima obezbeđuju pristup kompenzaciji su zasnovane na javnim politikama krivičnog sistema. Državni organi su počeli da obraćaju pažnju na žrtve sedamdesetih godina prošlog veka, kada je uspostavljena civilna nadležnost za obeštećenje žrtava krivičnih dela. Mere su nastavile da se razvijaju tokom osamdesetih kao rezultat dolaska leve na vlast i sprovođenja različitih međunarodnih dokumenata. Vremenom, dostupne mere za kompenzaciju su se dodatno razvile zahvaljujući postojanju političke volje, lobiranju različitih organizacija i javnom mnjenju čiji su pokreti bili podstaknuti konkretnim događajima, ali i iz čisto pravnih razloga. Usled toga, nastala je politika koja nije koherentna i jedinstvena. Ona predstavlja kombinaciju unapređenja prava žrtava (npr. pravo „građanske stranke“ u krivičnom postupku), što je učinilo postupak za dobijanje kompenzacije efikasnijim, kao i javnih politika u konkretnim oblastima (kao što su krivična dela u vezi sa saobraćajem ili porodičnim nasiljem) i privremenih rešenja (npr. postavljanje državnog sekretara za prava žrtava 2004. godine, kao i sudije zaduženog za žrtve u svakom prvostepenom sudu 2007. godine). Debatu o kompenzaciji za žrtve u velikoj meri definišu izazovi sa kojima se žrtve suočavaju tokom krivičnog postupka i očuvanje prava odbrane.

Francusko pravosuđe danas nudi žrtvama trgovine ljudima različite mogućnosti da potražuju i dobiju naknadu štete za ono što su pretrpele kao posledicu trgovine ljudima i/ili eksploatacije. Međutim, ove mogućnosti se ne primenjuju specijalno u slučajevima trgovine ljudima, pa samim tim ne predstavljaju adekvatan odgovor na potrebe ove grupe žrtava. Pored toga, francuski mehanizmi za naknadu štete žrtvama razvijali su se progresivno, kroz usko specijalizovane zakonodavne mere koje su primenjivane tokom saziva više uzastopnih vlada, pa sistem koji je na taj način nastao nije sasvim koherentan. Ovaj sistem je složen i sastoji se od parničnih, krivičnih i upravnih mera, od kojih se neke preklapaju, dok se druge međusobno isključuju.

Osim toga, u slučaju trgovine ljudima, procedura koja se koristi zavisi od vrste eksploatacije kojoj je žrtva bila izložena, jer nisu sve vrste pravosudnih mera koje se tiču naknade štete dostupne žrtvama svih vrsta eksploatacije. U praksi, advokati koji se bave slučajevima trgovine ljudima moraju menjati pristup od slučaja do slučaja, u zavisnosti od konkretnih činjenica i vrste slučaja o kome se radi, ne bi li osmislili odgovarajuću strategiju u smislu procedura koje primenjuju.

II/ Naknada štete u krivičnom postupku: isticanje građanskog zahteva u krivičnom gonjenju

II-a Definicija

U krivičnom postupku postoji opcija da se postane „partie civile”, odnosno građanska stranka. Ovo podrazumeva da se žrtva pridružuje svoj građanski imovinskopravni zahtev krivičnom gonjenju i o njemu se odlučuje u krivičnom postupku. Usled toga, onda kada je gonjenje počinioca pravno nemoguće iz različitih razloga (kao što je npr. zastarelost dela¹, izvršenje krivičnog dela izvan Francuske, smrt počinioca, ili počinitelj koji se pozvao na imunitet), ova opcija za potraživanje naknade štete nije više na raspolaganju žrtvi. Ova opcija je dostupna svim ljudima koji su pretrpeli štetu kao direktnu posledicu krivičnog dela, prekršaja, ili sitnog prestupa, i koji traže naknadu za tako nastalu štetu². Drugim rečima, opcija isticanja građanskog zahteva za naknadu štete u krivičnom postupku ne odnosi se isključivo na žrtve trgovine ljudima, već je na raspolaganju svim žrtvama kriminaliteta.

II-b Procedura

Službenici i predstavnici pravosudne policije dužni su da obaveste žrtvu (svakog krivičnog dela) o njenim pravima³, koja uključuju i pravo na naknadu štete, pravo da se postane građanska stranka (i samim tim istakne građanski zahtev u krivičnom postupku), pravo na pravnu pomoć ukoliko se odluči da postane građanska stranka, kao i pravo da se obrati Komisiji za naknadu štete žrtvama kriminaliteta (CIVI) za naknadu štete ukoliko je to primenjivo⁴. Član R316-1 Zakona o ulasku i boravku stranaca i tražilaca azila⁵ nalaže da službenici policije ili žandarmerije koji imaju razlog da veruju kako je strani državljanin žrtva trgovine ljudima (ili podvođenja), na način na koji je to definisano u francuskom Kaznenom zakoniku, i da postoji velika verovatnoća da bi podneo tužbu protiv svojih eksploatora ili trgovaca, mora obavestiti žrtvu o pravima koja ovakav status sa sobom nosi. Ova prava uključuju i pravo na potraživanje naknade štete. Generalno, ova obaveza se obično ispuni tako što se generički sastavljeni dokument sa opštim informacijama i kontaktima relevantnih institucija/organizacija pripoji uz primerak podnete pritužbe (*récépissé*) pa se sve to preda žrtvi bez daljih objašnjenja.

Međutim, praksa se razlikuje u zavisnosti od tipa eksploatacije. Žrtve radne eksploatacije šalju se u standardne policijske stanice, pošto trenutno ne postoji specijalizovana, niti centralizovana služba koja bi uzimala iskaže ovih žrtava. Pritužbe ovih žrtava se popunjavaju i zavode na isti način kao i pritužbe kod drugih krivičnih dela. Kada je u pitanju seksualna eksploatacija, i to u većim gradovima, postoje službe u

¹ Rok za zastarelost dela trgovine ljudima je 3 godine (izuzev u slučajevima kada postoje određene otežavajuće okolnosti). Rokovi za zastarelost za glavne oblike kriminaliteta koji za rezultat imaju eksploataciju su sledeći: 10 godina za ropstvo, 3 godine za servitut, prisilni rad i uslove rada koji su u suprotnosti sa ljudskim dostojanstvom, podvođenje, prisilu na prosjačenje i odstranjivanje organa.

² Francuski Zakon o krivičnom postupku, čl. 2.

³ Isto član 53-1, isto čl. 75.

⁴ Isto §5 propisuje „pravo da se obrati Komisiji za naknadu štete žrtvama kriminaliteta (CIVI) kada se postupak vodi za neko od krivičnih dela pomenutih u članovima 706-3 i 706-14.” Član 706-3 otvoreno navodi trgovinu ljudima kao jedno od krivičnih dela koje automatski kvalifikuje žrtvu da se obrati CIVI za naknadu štete.

⁵ Objašnjava kako da se provodi Član L316-1 istog zakona, koji žrtvama trgovine ljudima ili podvođenja omogućava da dobiju boravišnu dozvolu u zamenu za saradnju sa organima gonjenja.

okviru policije koje su specijalizovane za slučajeve podvođenja, pa su i bolje upoznate sa trgovinom ljudima i samim tim sposobne (u teoriji) da žrtvama trgovine ljudima pruže prave informacije. U suštini, kod svih oblika eksploatacije informacije žrtvama pružaju advokati ili NVO (specijalizovane ili ne) pre pravnog postupka. Prema trenutno važećem zakonu u Francuskoj, članovi koji se odnose na obaveštavanje žrtava o njihovim pravima i koji se posebno odnose na žrtve trgovine ljudima, primenjivi su jedino na strane državljane koji su žrtve trgovine ljudima. Žrtve koje su državljani Francuske imaju ovo pravo zahvaljujući opštim pravnim načelima, dok je primena prava koja se odnose na državljane Evropske unije nejasna.

Svaka osoba koja je pretrpela štetu usled krivičnog dela ili prekršaja može podneti zahtev da postane građanska stranka. Ovo je moguće tokom dve faze krivičnog postupka: bilo tokom rasprave o kazni, ili podnošenjem pritužbe odgovornom istražnom sudiji (pre početka gonjenja počinioca (ili počinitelja))⁶. Građanski postupak nije zamena za gonjenje u krivičnom postupku, već mu se pridružuje, a procedura varira u zavisnosti od faze u kojoj oštećeni postaje građanska stranka. U prvom slučaju Zakon o krivičnom postupku je uprostito formalnosti što je više moguće: žrtva postaje građanska stranka tako što potražuje naknadu štete i/ili restituciju pred predstavnikom ili službenikom pravosudne policije, bilo tako što će poslati faks koji mora stići najmanje 24 sata pre početka ročišta⁷, ili tokom samog ročišta tako što će dati izjavu koju će sud zabeležiti, ili putem pravnog podneska⁸. Iako je ova procedura posebno osmišljena kako bi se žrtvama omogućio pristup merama naknade štete, u praksi ona može delovati u suprotnosti sa najboljim interesima žrtve u smislu iznosa koji se dodeljuje. U praksi postoji odnos između vremena kada žrtva ima pravnog savetnika i iznosa koji se dodeljuje: onda kada žrtva dobije advokata u ranijoj fazi postupka, advokat ima više vremena da se pripremi za ročište i odredi iznos koji će se tražiti u odštetnom zahtevu, kao i da osmisli argumentaciju kojom će potkrepiti taj zahtev, kao i da istraži sudsku praksu, pa samim tim i žrtva ima bolje šanse da dobije veću odštetu. U drugom slučaju, kada se istražnom sudiji podnese pritužba, pridruženi parnični postupak ima sporednu važnost u odnosu na krivični postupak. U prvom slučaju, onda kada se zahtev podnosi na ročištu na kome se raspravlja o kazni, dokazi su već prikupljeni i jedini razlog učešća žrtve jeste potraživanje naknade štete. Međutim, onda kada žrtva traži naknadu štete pred istražnim sudijom, prioritet ima gonjenje počinitelja, a žrtva doprinosi prikupljanju dokaza koji mogu potkrepiti optužnicu⁹. Uz pomoć pravnog savetnika/zastupnika, žrtva može aktivno učestvovati u istrazi kroz formulisanje zahteva koje smatra svrsishodnim za proces utvrđivanja činjenica, naročito kroz veštačenje njenog psihološkog stanja i angažovanje veštaka da daju dodatno mišljenje. Ipak, kod druge opcije, cilj građanskog postupka je u skladu sa gonjenjem počinitelja, a ne da se što pre dobije naknada štete (pitanje naknade štete neće se procesuirati sve do rasprave o kazni, a da bi došlo do rasprave o kazni, prvo se mora obaviti istraga, a zatim i doneti odluka o gonjenju). Kod ove opcije, tužitelj mora da

⁶ Francuski Zakon o krivičnom postupku, čl. 85.

⁷ Isto, čl. 420-1.

⁸ Isto, čl. 418 i 419.

⁹ Istražni sudija takođe može biti pozvan i od strane republičkog tužioca (Le Procureur de la République) onda kada tužilac utvrdi, na kraju preliminarne istrage, da će biti potrebna energičnija istraga kako bi se donela odluka o pokretanju sudskog gonjenja. To može biti i putem toga što žrtva postaje građanska stranka pred glavnim istražnim sudijom (*Doyen des juges d'instruction*), zahvaljujući odluci tužioca da zatvori slučaj nakon preliminarne istrage. U tom slučaju, pomaže kada žrtva postane građanska stranka, jer to ide u prilog nastavku krivičnog postupka.

položi depozit koji će mu biti vraćen nakon što presuda postane pravosnažna. Iznos utvrđuje glavni istražni sudija¹⁰.

II-c *Dodeljivanje naknade štete*

O dodeljivanju imovinskopravnog zahteva raspravlja se tek nakon što sud donese pozitivnu odluku u krivičnom postupku¹¹. Sud na posletku nalaže okrivljenom da oštećenom plati iznos koji je utvrđen nakon razmatranja drugih faktora, uključujući pravičnost i materijalnu situaciju okrivljenog. Troškovi zastupanja žrtve koja postavlja imovinskopravni zahtev mogu se tražiti kao deo naknade štete koja se dodeljuje (zajedno sa troškovima drugih stručnih lica i veštaka). Naknada štete koja se može isplatiti uključuje fizičke i duševne povrede, one koje potiču iz nesposobnosti da se obavljaju svakodnevne aktivnosti (*desagrément*), moralne štete, kao što je ukaljan ugled, kao i materijalnu štetu, kao što je uništena ili oštećena imovina. Važno je imati u vidu da se naknada štete dodeljuje kao ukupna suma, koja je zbir svih vrsta nanesene štete. Ukoliko se predmet pošalje sudiji za izvršenja (*Juge d'application des peines*), on može naložiti isplatu naknade u mesečnim ratama, bez obzira na materijalnu situaciju okrivljenog (a često i bez informacija o istoj)¹².

II-d *Dokazi i procena štete*¹³

Francuski Zakon o krivičnom postupku ne daje gornju granicu za iznos naknade koja se može potraživati u ovom kontekstu. Žrtva koja podnosi odštetni zahtev treba eksplicitno da precizira svaki gubitak ili štetu, uključujući materijalne i nematerijalne štete. U teoriji, osoba koja ističe svoj građanski imovinskopravni zahtev u krivičnom postupku mora podneti sve prateće dokumente koji pokazuju da su nastali šteta ili gubici prouzrokovani činjenjem okrivljenog. Dokumentarni dokazi mogu biti, na primer, zdravstveni kartoni, dokaz o odsustvovanju sa posla zbog bolovanja, dokaz o gubitku zarade, fakture i procene troškova. U praksi, za razliku od parničnog suda, krivični sud ne postupa tako što ocenjuje podnete dokaze, niti tako što se poziva na unapred određenu skalu i kvantitativna određenja različitih vrsta štete. Opšte je prihvaćeno u sudskoj praksi, naročito u slučajevima trgovine ljudima zbog radne eksploatacije, da se podnose samo oni dokazi o štetama koji ujedno predstavljaju i dokaze o počinjenom krivičnom delu. U podnesku koji se predaje sudu, advokat žrtve opisuje koji su to tačni elementi krivičnog dela koji su uticali da žrtva bude oštećena i zahteva fiksni iznos naknade štete. Iznos se u osnovi temelji na dužini trajanja eksploatacije, životnim uslovima žrtve, stepenu i suštini krivičnog dela i, onda kada je to moguće, potkrepljen je primerima sličnih slučajeva koji su se javljali u sudskoj praksi. Sud tada obično daje ocenu

¹⁰ Ova odredba ima za cilj da obezbedi da je odštetni zahtev podnet sa iskrenim pobudama. Tužitelj se izuzima od ovog zahteva ukoliko se kvalifikuje za punu pravnu pomoć (onda kada je žrtva trgovine ljudima strani državljanin, jedan od uslova jeste njen legalan boravak u Francuskoj, na primer sa boravišnom dozvolom), ili da ju je izuzeo glavni istražni sudija nakon procene prihoda. U praksi, neke glavne sudije traže visoke iznose depozita (u nekim slučajevima koje je vodila organizacija CCEM, iznos je bio veći od 1.000 €), čak i onda kada žrtva nema nikakve prihode, stavljajući svrhu mehanizma za filtriranje slučajeva iznad potreba žrtve.

¹¹ Uobičajeno, sud ne može da dodeli naknadu štete žrtvi u ovom kontekstu ukoliko okrivljeni nije proglašen krivim za delo koje je kažnjivo zakonom. Bilo kako bilo, ova mogućnost postoji kada u predmetu koji se vodi pred porotničkim sudom, što znači da je o krivici okrivljenog odlučila porota sastavljena od građana, ili je okrivljeni imao opravdanje za počinjeno delo, onda kada je počinio delo ali je zakonski oslobođen krivice zato što je imao zakonski priznato opravdanje.

¹² *Naknada štete žrtvama trgovine ljudima i eksploatacije u regionu OEBSa*, objavila Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava OEBSa (ODIHR), 2008.

¹³ Francuski Zakon o krivičnom postupku, čl. 420(1), Id.

na „licu mesta“. Iako se u praksi čini da dodeljivanje naknade štete favorizuje žrtvu, s obzirom na to da ona nije dužna da priloži značajniju dokumentaciju kako bi potkrepila tvrdnju o prouzrokovanoj šteti, a može dobiti značajan odštetni iznos (između 15,000 €-30,000 € po žrtvi trgovine ljudima u odnosu prinudnog rada u kući, između 30,000 €-200,000 € po žrtvi trgovine ljudima koja je seksualno eksploatisana), takođe je bilo i slučajeva gde je ovako preterano uprošćavanje imalo suprotan efekat. U ovim slučajevima, iznos naknade štete je za određene žrtve bio manji od realnog, kada se uporedi sa iznosima koje su dobijale druge žrtve.

II-e *Izvršenje*

1) Mehanizmi za izvršenje naplate od osuđenih počinitelaca koji su na raspolaganju sudijama

a) Plaćanje od strane optuženog kao deposit ili mera socijalne inkluzije

Postoje različite mere koje su na raspolaganju sudijama kako bi stimulisali počinioce, uključujući i one koji nisu solventni, da postupe prema presudi iz parničnog postupka. Prva mera im je na raspolaganju pre faze suđenja, tokom preliminarne istrage (koju pokreće tužilac), ili istrage koju pokreće istražni sudija (*Juge d'instruction*), i kada postoji rizik da će optuženi izbeći pravdi i/ili kada optuženi predstavlja veliki rizik po bezbednost lica ili imovine. Ovi elementi opravdavaju izvestan stepen kontrole koji pravosudni sistem ima nad osumnjičenim, ili privremeni pritvor. Onda kada je osumnjičeni stavljen pod kontrolu, ili je pušten iz privremenog pritvora, uslovi mogu biti zahtevanje od osumnjičenog da plati depozit („kauciju“), iznos koji će biti prebačen određenom sudskom službeniku i čuvan na određenom računu (*Caisse des dépôts et consignations*¹⁴) sve dok se ne donese konačna odluka u krivičnom postupku za gonjenje počinitelaca, o tome da li su krivi ili nisu, kao i o naknadi štete za žrtve. Iznos, kao i datum kada se ovaj iznos mora platiti, diskreciono utvrđuje sudija¹⁵, i mora se podeliti i opredeliti za dve različite svrhe: da se garantuje buduće pojavljivanje okrivljenog na sudu, kao i da se garantuje isplata naknade štete za žrtve. Sredstva opredeljena za naknadu štete žrtvama ne znače obavezno da je žrtva istakla građanski zahtev u krivičnom postupku (i time postala građanska stranka). Samim tim, sudija za prekršaje mora da anticipira presudu u parničnom postupku, da aproksimativno proceni štete koju je žrtva pretrpela, i da dalje opredeli deo depozita koji odgovara očekivanom odštetnom zahtevu žrtve. Ukoliko se počinitelac složi sa tim, istražni sudija može naložiti da se deo sigurnosnog depozita koji se čuva radi eventualne isplate odštete, prenese na žrtvu nakon njenog zahteva za naknadu štete¹⁶. Ukoliko se ovakva isplata naloži, sredstva se prenose na žrtvu pre kraja istrage, a samim tim i pre izricanja pravosnažne sudske presude. Kao rezultat toga, ukoliko žrtva kasnije izgubi slučaj, na primer ukoliko slučaj bude odbačen usled konačne odluke da se ne podiže optužnica, onda žrtva mora da vrati primljeni iznos. Ukoliko je konačni

¹⁴Francuski Zakon o krivičnom postupku, čl. R. 23

¹⁵Francuski Zakon o krivičnom postupku nalaže da sudija za prekršaje mora da „razmotri sredstva osobe kojoj se sudi“ (čl. 138, al. 2, 11°). To podrazumeva sva sredstva bez obzira na njihovo poreklo, ili situaciju u kojoj se osoba nalazi, ili opseg štete koja je načinjena. Prema sudskoj praksi Kasacionog suda (*Cour de cassation*), sredstva se ne ograničavaju na prihode, profit i dohotke osobe, već podrazumevaju i sva sredstva koja su osobi dostupna, bez obzira na njihovo poreklo (Crim. 28 sept. 1994, n° 94-83.358, *Bull. crim.*, n° 307, Crim. 18 oct. 2000, n° 00-85.092, *Bull. crim.*, n° 304).

¹⁶Francuski Zakon o krivičnom postupku, čl. 142-1. Plaćanje ove vrste sud može naložiti tek nakon što je žrtva podnela zahtev, a počinitelac pristao na isplatu.

iznos dosuđene naknade štete isti ili manji od iznosa koji je već isplaćen, žrtva je time sasvim obeštećena od strane počinioca. Ipak, ukoliko je konačno dodeljeni iznos naknade manji od iznosa koji je već isplaćen, razlika se vraća okrivljenom. Iznos koji je okrivljeni uplatio sud čuva sve do donošenja pravosnažne presude, izuzev kada je žrtva prethodno tražila naknadu štete, a okrivljeni se sa time složio.

Drugi mehanizam je na raspolaganju onda kada se razmatra kazna za trgovca ljudima nakon što je utvrđena njegova krivica. Kada je zatvorska kazna u celini ili jednim delom ukinuta, sud ima pravo da uz ukinutu zatvorsku kaznu odredi i uslovnu kaznu zatvora u bilo kom trajanju¹⁷. Posebne obaveze koje propisuje Kazneni zakonik, a koje su na raspolaganju sudiji, uključuju i obavezu da se „nadoknade, u celosti ili delimično, u zavisnosti od platežne moći počinioca, sve štete izazvane krivičnim delom, čak i odsustvu presude po parničnoj tužbi¹⁸.” Ova mogućnost je na raspolaganju svakoj žrtvi koja je poznata sudu, bez obzira da li je preduzela parnično gonjenje ili ne¹⁹. Tako je obaveza sudije za izvršenja (koji je odgovoran za izvršenje presude) da bude nadzorni organ koji će obezbediti da trgovac ljudima poštuje ovu svoju obavezu. Ukoliko je počinitelj u zatvoru, onda će zatvorska administracija otvoriti račun u njegovo ime kako bi upravljala njegovim sredstvima dok je u zatvoru. Onda kada je počinitelj takođe osuđen da plati žrtvi naknadu štete, deo iznosa sa računa trebalo bi automatski da se prenese na žrtvu. U teoriji, žrtva takođe ima pravo da potražuje i drugu imovinu počinioca, ali je takav postupak komplikovan i zavisi od zalaganja tužioca da locira počinioca i izvrši zaplenu njegove imovine.²⁰ Ukoliko počinitelj plati žrtvi naknadu štete, to može pozitivno uticati na sudsku odluku u postupku. Na primer, sud može biti skloniji da prihvati zahtev za smanjenje ili ukidanje kazne zatvora²¹.

Kada se posmatraju sa stanovišta borbe protiv trgovine ljudima, ovi mehanizmi imaju tu prednost što stavljaju počinioca pod pritisak da sami obeštete svoje žrtve, bez obzira na njihovu navodnu nesolventnost uzrokovanu ilegalnim aktivnostima i/ili skrivenim приходima. Ali u praksi, ova opcija gde se prima uplata koja služi kao depozit za konačnu naknadu štete koristi se samo u veoma retkim slučajevima, i to češće u slučajevima trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije, naročito onda kada je u sve uključen organizovani kriminal. Što se tiče drugog mehanizma, delotvornost pritiska je pak izuzetno umanjena time što zakonodavci uzimaju u obzir sposobnost počinioca da plati. Tako, kada na uobičajeni način izvršimo procenu isplata koje su izvršene na ime obeštećenja žrtava, takva kompenzacija je često samo delimična.

b) Zaplena imovine/konfiskovanje

Francuski Kazneni zakonik nalaže da se, za precizno navedena krivična dela, među kojima je i trgovina ljudima, počiniocu automatski odredi dodatna kazna konfiskovanja imovine. Konfiskovana imovina uključuje onu koja pripada počiniocu, kao i onu koja mu stoji na raspolaganju *bona fide*. Priroda imovine nije bitna²². U praksi, počinioci/trgovci ljudima obično imovinu vode kao vlasništvo drugih lica i na taj način stižu pod identitetom trećih lica i time zaobilaze ove odredbe²³.

¹⁷ Čl. 132-42 Francuskog Kaznenog zakonika nalaže da „vremenski period ne može biti kraći od 12 meseci, a duži od 3 godine.“

¹⁸ Francuski Zakon o krivičnom postupku, čl. 132-45 °5.

¹⁹ Cass. Crim., 20 juin 1989., *Bull. crim.* n°265

²⁰ *Naknada štete žrtvama trgovine ljudima i eksploatacije u regionu OEBSa, OEBS/ODIHR*) 2008.

²¹ *Ibid*

²² Zakon o krivičnom postupku Francuske, čl. 225-25.

²³ "L'apprehension française de la confiscation des avoirs criminels," Yves Charpenel, Premier Avocat général à la Cour de cassation.

Agencija za povraćaj i upravljanje zaplenjenom i konfiskovanom imovinom (*L'Agence pour la gestion et le recouvrement des avoirs saisis et confisqués* (AGRASC)) jeste javni organ koji je osnovan 2010, shodno zakonu br. 2010-768, da bi se omogućilo konfiskovanje imovine stečene kriminalitetom i u krivičnopravnom sistemu stvorile mere koje destimulišu kriminalitet²⁴. U godišnjem izveštaju AGRASC-a za 2012. godinu kaže se da je Agencija odlučila da usredsredi svoje delovanje na zaplenu i konfiskovanje imovine povezane sa trgovinom narkoticima, pošto je to glavni sektor njihove aktivnosti. Najčešća dela u njihovoj bazi podataka odnose se na drogu i krađe; trgovina ljudima nije uključena. U svakom slučaju, imovina koju Agencija pleni najčešće uključuje gotovinu, nekretnine i bankovne račune²⁵.

2) Institucionalni sistemi za izvršenje naknade štete žrtvama

Ranije, kada počilnac ne bi ispunio odmah svoju obavezu naknade štete, jedini način da žrtva pokuša sa izvršenjem presude bio je da se obrati sudskom izvršitelju, što je uključeno u pravnu pomoć onda kada se ona dodeljuje. Ipak, u praksi je angažovanje sudskih izvršitelja retko donosilo rezultate, zato što oni nisu posedovali ključne podatke o imovini počilnaca (na primer, o bankovnim računima koje počilnac poseduje), pošto imovina obično nije bila registrovana na ime počilnioca, ili, naročito u kontekstu trgovine ljudima zarad radne eksploatacije, zato što plenidba imovine može dovesti do bankrota.

Francuska je od osamdesetih godina prošlog veka primenjivala različite sisteme sa ciljem da se žrtvama garantuje naknada štete i rešila ovo pitanje koje je vrlo važno za žrtve krivičnih dela bilo kog tipa. Najnoviji od njih, Servis za pomoć žrtvama kriminaliteta u naknadi štete (*Service d'Aide au Recouvrement des Victimes d'Infractions* (SARVI)), postoji od oktobra 2008. godine. SARVI je na raspolaganju svim pojedincima koji mogu da se pozovu na pravosnažnu presudu kojom im je dodeljena naknada štete u parničnom postupku. SARVI predstavlja dopunu starijeg sistema, Komisije za naknadu štete žrtvama kriminaliteta (*Commissions d'Indemnisation des Victimes d'Infractions* (CIVI)) slične parničnom sudu. Žrtve se mogu osloniti samo na CIVI pri dobijanju naknade štete, ili mogu koristiti CIVI kao dopunu tekućem krivičnom ili parničnom postupku. Kada se CIVI koristi kao dopuna krivičnom postupku, ta procedura za rezultat ima uspešno obeštećenje žrtve, pošto CIVI za svoj cilj ima naknadu štete koja je posledica kriminaliteta. Kada se CIVI koristi u kombinaciji sa parničnim postupkom, kao što je recimo postupak pred sudom za radne sporove (*Conseil des Prud'hommes*), oštećeno lice dobija pun iznos naknade štete zato što je u fokusu suda za radne sporove naknada kroz isplatu zarada koje se duguju žrtvi jer prethodno nije bila plaćena u skladu sa Zakonom o radu.

a) SARVI

Ukoliko žrtva nije primila naknadu štete koju joj je dodelio krivični sud (*juge pénal*) u roku od godinu dana od donošenja pravosnažne presude, ili godinu dana od kako je CIVI odbio zahtev kao neprihvatljiv (zato što žrtva nije ispunila neophodne uslove), žrtva se može obratiti Službi za pomoć žrtvama

²⁴ *Présentation de l'AGRASC, Agence de gestion et de recouvrement des avoirs saisis et confisqués*, Ministère de la Justice, <http://www.justice.gouv.fr/justice-penale-11330/agrasc-12207/>.

²⁵ AGRASC – Agencija za povraćaj i upravljanje zaplenjenom i konfiskovanom imovinom, Godišnji izveštaj za 2012, http://www.justice.gouv.fr/art_pix/agrasc_rapport_activite_2012_english_.pdf.

kriminaliteta u naknadi štete (*Service d'aide au recouvrement des victimes (SARVI)*). SARVI je u teoriji odgovoran za izvršenje presuda o naknadi štete²⁶. Prema Garantnom fondu (*Fonds de Garantie*), SARVI „je servis namenjen žrtvama koje su pretrpele lakše telesne povrede ili određenu povredu imovine, koje se ne mogu nadoknaditi putem delatnosti komisije CIVI, a žrtve u takvim slučajevima često imaju poteškoća u izvršenju sudske presude“²⁷. Ovakav opis ciljne grupe ne daje informacije o opsegu primene ovog sistema, već se fokusira isključivo na tip žrtava zbog koga je sistem uspostavljen, a to se naročito vidi u maksimalnim iznosima koji se mogu potraživati preko ovog sistema. Drugim rečima, ukoliko je SARVI sistem i namenjen svim žrtvama trgovine ljudima, on svakako nije prilagođen njima, niti opsegu štete koja nastaje usled ovakvog krivičnog dela.

Ukoliko žrtva nije primila naknadu štete koju joj je dodelio krivični sud (*juge pénal*) u roku od dva meseca od pravosnažnosti presude, ili je od komisije CIVI dobila konačnu potvrdu o odbijanju usled neprihvatljivosti (zato što nije ispunila neophodne uslove), a sve to nakon dobijanja pravosnažne presude, onda se ona može obratiti Službi za pomoć žrtvama kriminaliteta u naknadi štete (*Service d'aide au recouvrement des victimes (SARVI)*) u roku od godinu dana. SARVI je u teoriji odgovoran za izvršenje presuda o naknadi štete²⁸. Onda kada se zvanično obraća SARVI-ju, žrtva poverava ovom telu „jedinственu punomoć“ da izvršava presude o naknadi štete. Drugim rečima, žrtva se odriče svog prava da se obrati sudskom izvršitelju.²⁹

Obraćanje SARVI-ju je izuzetno jednostavno. Popunjava se obrazac koji se može naći na internet sajtu Garantnog fonda (*Fonds de garantie*), a koji ima samo jednu stranu, a onda se popunjen obrazac šalje poštom/mejlom. Ovaj obrazac se mora poslati zajedno sa kopijom pravosnažne presude krivičnog suda kojom se žrtvi dosuđuje naknada štete, zajedno sa nalogom za izvršenje, potvrdom o pravosnažnosti sudske odluke, važećim ličnim dokumentom i informacijama o bankovnom računu. Pored toga, žrtva može dostaviti i sve informacije koje poseduje o solventnosti počinioca. SARVI vrši avansna plaćanja, i to čitav iznos ukoliko je manji od 1000 evra, odnosno 30% iznosa onda kada je on veći od 1000 evra, gde je gornja granica 3000 evra. Iako ovo predstavlja avansno plaćanje, isplata ne zavisi od iznosa koji se može dobiti od počinioca³⁰. Što se tiče preostalog iznosa, na SARVI-ju je da kontaktira počinioca, sa ciljem da dobije, prvobitno putem vansudskog poravnanja, čitav iznos dodeljen presudom u parničnom postupku. Ukoliko su pregovori sa solventnim počiniocem neuspešni, može se zatražiti od sudskog izvršitelja da izvrši presudu.

Iako SARVI sistem predstavlja napredak za žrtve trgovine ljudima kako bi imale priliku da delotvorno naplate novac koji im je dodeljen na ime naknade štete, on je i dalje nedovoljan kada govorimo o principu punog obeštećenja za pretrpljenu štetu, jer u najvećem broju slučajeva maksimalni iznos od 3000 evra koji se isplaćuje žrtvi predstavlja tek minimalni deo sume koju počinioc treba da isplati prema presudi u

²⁶ *Traite et exploitation: Les Droits des victimes étrangères*, GISTI (Groupe d'information et de soutien des immigrés), 2012.

²⁷ *Le Sarvi, Fonds de Garantie*, <http://www.fondsdegarantie.fr/sarvi>.

²⁸ *Ibid, Traite et exploitation: Les Droits des victimes étrangères*, GISTI (Groupe d'information et de soutien des immigrés), 2012.

²⁹ *Ibid*

³⁰ *Service d'Aide au Recouvrement des Victimes (SARVI)*, Ministère de la Justice, <http://www.justice.gouv.fr/actualite-du-ministere-10030/service-daide-au-recouvrement-des-victimes-sarvi-16018.html>.

krivičnom postupku. Pored toga, mehanizam SARVI koji pruža pomoć u dobijanju naknade štete nema mogućnost da prevaziđe problem počinitelaca koji nisu solventni.

b) CIVI

i) Definicija

CIVI, Komisija za naknadu štete žrtvama kriminaliteta, jeste telo slično prvostepenom parničnom sudu i u svakom prvostepenom sudu u Francuskoj postoji i ogranak komisije CIVI. Ovo telo se sastoji od dvoje sudija prvostepenog suda i francuskog eksperta za prava žrtava³¹. Sredstva koja dodeljuje CIVI dele se iz Garantnog fonda za žrtve terorizma i drugih krivičnih dela (*Fonds de garantie des victimes des actes de terrorisme et autres infractions*)³². Sve do avgusta 2013, žrtve su morale biti državljani Francuske, ili, ukoliko je krivično delo počinjeno u Francuskoj, državljani neke druge članice EU, ili državljani neke treće države sa legalnim boravkom u Francuskoj u vreme kada je krivično delo počinjeno, ili kada je zatražena intervencija komisije CIVI. Ova odredba je preinačena u avgustu 2013. godine kako bi pravo na potraživanje naknade štete i obraćanje komisiji CIVI važno i za žrtve trgovine ljudima koje nemaju regulisan status boravka u Francuskoj³³.

Šteta za koju žrtva traži naknadu mora biti prouzrokovana krivičnim delom i dovesti do smrti, trajne nesposobnosti, ili totalne nesposobnosti za rad na više od mesec dana, ili biti posledica jednog od nabrojanih krivičnih dela koja automatski otvaraju pravo na obraćanje komisiji CIVI: trgovina ljudima je deo ove liste krivičnih dela za koje je zakon obezbedio jednostavan pristup komisiji CIVI. Drugim rečima, onda kada je osoba počinila neko od ovih krivičnih dela prema žrtvi, žrtva ne mora da dokazuje da šteta koju je pretrpela ima određeni stepen ozbiljnosti da bi njen zahtev bio prihvaćen. Do avgusta 2013. godine, krivična dela u vezi sa eksploatacijom koja ne podrazumevaju trgovinu ljudima, nisu bila obuhvaćena. Zakon br. 2013-711, koji je na snazi od 5. avgusta 2013. godine je proširio ovaj spisak, tako da su sada obuhvaćeni ropstvo, eksploatacija ropstva, servitut i prinudni rad. Međutim, da bi u praksi ovo bilo dostupno za žrtve, neophodno je da ova krivična dela potvrdi krivični sud.

Odštetni zahtev može biti odbijen ili umanjen onda kada postoji krivica kod žrtve. Shodno sudskoj praksi, odbijanje žrtve da otkrije imena prestupnika ne smatra se elementom krivice, jer je do ovog odbijanja došlo nakon što je krivično delo počinjeno, tako da nije moglo igrati ulogu u izazivanju štete³⁴. CIVI omogućava žrtvama koje ispunjavaju propisane standarde da potražuju naknadu štete od počinioca onda

³¹ Francuski Zakon o krivičnom postupku, čl. 706-4.

³² GFTKD je osnovan zakonom br. 90-589 of 6. jula 1990. On ima pravni subjektivitet i implicira određena prava i obaveze. Fond funkcioniše kao civilna nadležnost i njime upravlja upravni savet od 8 članova, koji podrazumeva jednog predstavnika iz osiguravajućeg sektora, četiri predstavnika iz različitih ministarstava, tri predstavnika udruženja žrtava i predsednika iz Državnog saveta, ili iz Kasacionog suda. Statut Fonda je odobren Uredbom Ministarstva pravde i ministra koji se bavi osiguranjem. Ministar je podjednako odgovoran za kontrolisanje Fonda putem imenovanja vladinih službenika u članstvo. Garantni fond je osnovan tako što je od svakog preduzeća koje radi u Francuskoj i ima ugovor o osiguranju naplaćeno po 3,30 evra. Sredstva kojima raspolaže Fond se, kada je to moguće, dopunjavaju naplatom naknada štete od počinitelaca krivičnih dela putem kojih je nastala šteta.

³³ Zakon o krivičnom postupku Francuske, čl. 706-3.

³⁴ *Ibid* 706-3.

kada je identitet počinioca nepoznat, kada je počinilac nestao, nije solventan, ima imunitet, ili onda kada žrtva želi da izbegne direktan kontakt sa počiniocem.

ii) *Procedura*

Nije neophodno da se pokrene krivični postupak da bi se žrtva obratila komisiji CIVI. Ipak, ukoliko je žrtva već tražila naknadu štete pred krivičnim sudom kao građanska stranka, a takođe namerava da traži naknadu štete preko komisije CIVI (zato što se počinilac oglušio na presudu krivičnog suda), žrtva bi zaista trebalo da se obrati komisiji CIVI.³⁵ U svakom slučaju, zahtev za naknadu štete se mora podneti komisiji CIVI u roku od tri godine od kada je krivično delo počinjeno, ili godinu dana od izricanja pravosnažne presude u krivičnom postupku.³⁶ U praksi, ova pravila koja određuju prihvatljivost slučaja pred komisijom CIVI predstavljaju poteškoću prilikom odlučivanja da li da se podnese zahtev za naknadu štete od nesolventnih trgovaca ljudima.³⁷ Teškoće se javljaju usled toga što ukoliko se žrtva obrati komisiji CIVI u roku od tri godine od izvršenja krivičnog dela, a nakon što je podnela tužbu protiv trgovca ljudima, ali pre završetka istrage, često nema dovoljno informacija, a podnošenje tužbe protiv počinioca se ne smatra dokazom pretpostavke da je podnosilac žrtva trgovine ljudima.³⁸ Zato je stopa odbijenih zahteva u ovoj fazi visoka pošto Garantni fond za žrtve terorizma i drugih krivičnih dela obično utvrdi da ne postoji dovoljno dokaza da je podnosilac zahteva žrtva trgovine ljudima. Ukoliko se žrtva obrati komisiji CIVI u roku od godinu dana od donošenja pravosnažne presude o krivici počinioca, onda ta presuda dokazuje kako je podnosilac zahteva žrtva trgovine ljudima. Ali ovim se produžuje procedura, pošto krivični postupak može trajati mesecima, pa čak i godinama, pre nego što se pravosnažna presuda donese. Pored toga, u ovom slučaju, CIVI se oslanja na ono što je odlučio sudija krivičar: CIVI može jedino da radi ponovnu procenu iznosa naknade štete. Ipak, ukoliko sudija u krivičnom postupku nije kvalifikovao delo kao trgovinu ljudima, već kao podvođenje sa otežavajućim okolnostima, ili omogućavanje ilegalnog boravka u Francuskoj, onda je žrtva onemogućena da koristi „jednostavnu“ proceduru podnošenja zahteva komisiji CIVI, već mora dokazati trajnu nesposobnost, ili potpunu nesposobnost da radi mesec dana ili duže³⁹.

Žrtva mora poslati svoj odštetni zahtev komisiji CIVI, zajedno sa svim pratećim dokumentima koji ga potkrepljuju. Podneti dokazi mogu biti iz predmeta u krivičnom postupku, ali uobičajeno je da ove informacije budu dopunjene drugim dokumentima kojima se preciznije utvrđuje šteta. Zahtev se nakon

³⁵ *Traite et exploitation: Les Droits des victimes étrangères*, GISTI (Groupe d'information et de soutien des immigrés), 2012.

³⁶ CIVI ima mogućnost da produži ovaj rok ukoliko postoji osnovan razlog za to, kao što je nemogućnost podnosioca zahteva da realizuje svoje pravo u zadatom vremenskom roku.

³⁷ *Traite et exploitation : Les Droits des victimes étrangères*, GISTI (Groupe d'information et de soutien des immigrés), 2012.

³⁸ U Francuskoj još uvek ne postoji centralizovana procedura da se utvrdi da li je neko žrtva trgovine ljudima. ne postoje pravna dokumenta u kojima se daju kriterijumi za utvrđivanje da li je neko žrtva trgovine ljudima, tako da je nemoguće naći odgovor na ovo pitanje u Kaznenom zakoniku. Osoba je tako potencijalna žrtva (treba potvrditi ovu pretpostavku) tokom krivičnog postupka, a zvanično postaje žrtvom onda kada sudije u krivičnom postupku utvrde da je zaista došlo do trgovine ljudima (i da je osoba bila žrtva ovog krivičnog dela). Onda kada se krivični postupak ne može pokrenuti, žrtvu može zvanično identifikovati prefektura ili CIVI.

³⁹ *L'Indemnisation des victimes*, Anne Bouillon, Avocate au Barreau de Nantes, excerpt from *Les Cahiers d'Ac.Sé : L'accompagnement des personnes victimes de traite dans la procédure pénale*, Février 2014, Actes du 21ème séminaire AcSé, 28 Novembre 2013 à Paris.

toga prenosi službeniku CIVI-ja u Garantnom fondu za žrtve terorizma i drugih krivičnih dela⁴⁰. Fond daje ponudu podnosiocu zahteva. Ukoliko podnosilac prihvati ponudu, onda Fond prenosi ugovor CIVI-ju, gde se on overava, a ovlašćena lica sprovode isplatu odštetnog iznosa. Ukoliko podnosilac zahteva ne prihvati ponudu, ili ukoliko se zahtev odbije (utemeljenom odlukom), CIVI prenosi zahtev i relevantni dokazni materijal republičkom tužiocu i Fondu. Argumenti se predstavljaju na ročištu koje nije otvoreno za javnost. CIVI odlučuje o iznosu naknade štete ili odbijanju zahteva, a te odluke se naknadno predočavaju podnosiocu zahteva i Fondu. I podnosilac zahteva i Fond imaju pravo žalbe, a žalbu mora podneti advokat najkasnije mesec dana nakon obaveštenja o odluci.⁴¹ Predsedavajući CIVI-ja može da odobri i jednu ili više isplata u bilo kojoj fazi postupka.⁴²

Francuski stručnjak za prava žrtava će sastaviti izveštaj u kome se kvantifikuje šteta koju je pretrpela žrtva. Uobičajeno, naknada štete se može dodeliti za štetu u profesionalnom životu, pretrpljeni bol, estetska oštećenja i seksualne traume. Stručnjak koristi skalu za gradiranje i vrši procenu različitih faktora, uključujući psihološke probleme i nasilje počinjeno prema podnosiocu zahteva. Ocena se koristi zajedno sa skalom za gradiranje (u kojoj se koristi „Dinthillac“ nomenklatura) kako bi se utvrdio tačan opseg štete.⁴³ Kada se određuje iznos naknade koji će biti dodeljen, CIVI takođe uzima u obzir isplate socijalnog osiguranja, sve nadoknade za lečenje i rehabilitaciju koje je žrtva primila, plate i honorare, svaki dan bolovanja zbog bolesti ili invaliditeta koji je pokrilo osiguravajuće društvo, kao i sve mere obeštećenja koje su već realizovane.⁴⁴ Ukoliko je podnosilac zahteva primio bilo koju od ovih isplata, CIVI oduzima isplaćeni iznos od dodeljene naknade. Ukoliko je prema odluci suda u parničnom postupku (u slučaju kada je žrtva građanska stranka) žrtvi dodeljen veći iznos naknade štete od iznosa koji joj je dodelio CIVI, ona se može obratiti CIVI-ju za dalju naknadu štete u roku od godinu dana od donošenja pravosnažne presude⁴⁵.

iii) Dokazni materijal

Dok se predmet podnosioca zahteva razmatra, CIVI može zahtevati podnošenje izveštaja o krivičnom delu i sve druge dokumente koji su relevantni za krivični postupak, čak i dok je postupak u toku. Takođe postoji mogućnost da CIVI pozove svako fizičko ili pravno lice koje može pružiti informacije o profesionalnom, finansijskom, ili socijalnom statusu podnosioca zahteva ili optuženog.⁴⁶

⁴⁰ Zakon o krivičnom postupku Francuske, čl. 706-5-1.

⁴¹ La commission d'indemnisation des victimes d'infraction, Ministère de la Justice, <http://www.vos-droits.justice.gouv.fr/indemnisation-du-prejudice-11940/indemnisation-par-le-tribunal-11949/la-commission-dindemnisation-des-victimes-dinfraction-20242.html>.

⁴² Zakon o krivičnom postupku Francuske, čl. 706-6, Isto, čl. 706-5-1 nalaže da „kada iznos naknade štete ne može da se naplati, i garantni fond ne osporava pravo na naknadu štete, Fond može u bilo kojoj fazi postupka isplatiti žrtvi sredstva.“

⁴³ La Nomenclature DINTILHAC, Accidents et Victimes, http://www.accidents-victimes.com/accidents_et_victimes/dintilhac.html.

⁴⁴ Zakon o krivičnom postupku Francuske, čl. 706-9.

⁴⁵ *Ibid* čl. 706-8.

⁴⁶ Isto, čl. 706-6, *Naknada štete žrtvama trgovine ljudima i eksploatacije u regionu OEBSa*, OEBS/ODIHR, 2008.

iv) Ocena

Pre avgusta 2013, kada je francuski zakon o trgovini ljudima revidiran, jedan od uslova kako bi žrtva mogla da pristupi mehanizmu koji nudi CIVI bio je da legalno boravi u Francuskoj. U praksi, ovaj zahtev je sprečavao sve žrtve trgovine ljudima da pristupe CIVI-ju ukoliko se ne vodi krivični postupak, jer prema francuskom zakonu, žrtva trgovine ljudima može dobiti dozvolu za boravak u Francuskoj jedino u slučajevima kada je podnela tužbu ili saradivala sa pravosudnim organima u krivičnom postupku koji se vodi protiv trgovaca ljudima. Ipak, izmene zakona, koje nalažu da podnosilac zakona mora imati francusko državljanstvo, ili da se krivično delo moralo odigrati u Francuskoj, trebalo bi da otklone ovu vrstu komplikacija.

Pored toga, u slučajevima trgovine ljudima, naročito zarad seksualne eksploatacije, GFTKD može se usprotiviti isplati naknade štete određenim žrtvama, ili za određene vrste gubitaka za koje žrtve zahtevaju obeštećenje, pa se žrtve zbog toga žale CIVI-ju. Iako pravni zastupnik nije neophodan kako bi se potraživala naknada štete od komisije CIVI, u praksi je njegovo postojanje od ključnog značaja zbog komplikacija koje postoje u sistemu i značajnog broja dokumenta koji se zahtevaju.⁴⁷ Takođe se preporučuje uzimanje advokata koji je specijalizovan za slučajeve trgovine ljudima.

U praksi, komplikacije se mogu javiti u CIVI-ju onda kada je žrtva trgovine ljudima podnela tužbu krivičnom sudu, a slučaj je nakon toga kvalifikovan i procesuiran kao neko drugo krivično delo, a ne trgovina ljudima, na primer eksploatacija kao sastavni element krivičnog dela trgovine ljudima⁴⁸. U takvim slučajevima, podnosiocu zahteva je teško da dokaže svoj status žrtve trgovine ljudima, i kao što smo već objasnili, žrtve same eksploatacije, a koje nisu bile žrtve trgovine ljudima, nemaju automatski pristup komisiji CIVI. Anne Bouillon, istaknuta francuska advokatica koja radi na slučajevima naknade štete, objasnila je da je moguće prevazići ovu prepreku ako se dokaže neophodna šteta i dobije pristup sistemu CIVI tako što će se dokazati trajna nesposobnost, ili nesposobnost za rad koja je trajala duže od mesec dana, umesto da se pristup dobije automatski zahvaljujući statusu žrtve trgovine ljudima. U jednom slučaju koji je vodila Anne Bouillon, komisija CIVI je tvrdila da nije nadležna da razmatra zahtev zato što je podnositeljka zahteva bila žrtva podvođenja, a ne trgovine ljudima. Zbog toga, Anne Bouillon je zatražila mišljenje veštaka i jedan od njih je našao da je žrtva pretrpela radnu nesposobnost koja je trajala 30 dana i više zato što je bila prisiljena da se bavi prostitucijom. Usled prisile na prostituciju bila je lišena slobode, prava, dostojanstva, a njeno telo su eksploatisali okrivljeni i treće strane, pa je tako žrtva bila onemogućena da radi tokom ovog perioda seksualne eksploatacije. Ovo je dovelo do uspešne realizacije zahteva pred komisijom CIVI.⁴⁹

Slično tome, korišćeni su kreativni pravni argumenti kako bi se pred Komisijom CIVI realizovala prava koja priznaje francuski Kasacioni sud. Kasacioni sud je 1946. godine odlučio da prostitutka ima pravo da

⁴⁷ Isto

⁴⁸ To se događa često zato što su za dokazivanje trgovine ljudima potrebni mnogo jači dokazi nego za dokazivanje podvođenja, dok su presude za trgovinu ljudima i podvođenje iste (onda kada nema otežavajućih okolnosti).

⁴⁹ *L'Indemnisation des victimes*, Anne Bouillon, Avocate au Barreau de Nantes, excerpt from *Les Cahiers d'Ac.Sé : L'accompagnement des personnes victimes de traite dans la procédure pénale*, Février 2014, Actes du 21ème séminaire AcSé, 28 Novembre 2013 à Paris.

pokrene krivični postupak protiv svog makroa i zahteva naknadu štete za zaradu koju je ostvarila tokom perioda prostitucije, a koju joj je uzeo makro. Iako ovakve štete nisu retkost, krivični sud priznaje mogućnost pokretanja postupka za naknadu štete, ali ne i CIVI. Da bi se ublažile negativne strane ove okolnosti, sud je uveo „štetu izuzetne degradacije (*avilissement*)” koja se odnosi na seksualni i ekonomski servitut koji žrtvi nameće lice koje je eksploatiše. Ove štete se odnose na merljive štete izazvane kriminalitetom, a koje su u vezi sa podvođenjem i seksualnom agresijom. Apelacioni sud je potvrdio ovaj princip (ali je umanjio prvobitno dodeljeni iznos naknade od 80.000€). U jednom drugom slučaju, pariški Apelacioni sud naveo je u obrazloženju presude da ova specifična šteta potiče od narušavanja slobode podnosioca zahteva.

Osim toga, može doći do komolikacija kada ne postoji krivični postupak ili kada se krivični postupak neuspešno završi. Međutim, u praksi je moguće obratiti se CIVI-ju bez krivične presude, pošto francuski zakon samo zahteva dokaz krivičnog dela. Na primer, slučaj pred CIVI-jem se može dobiti ako optuženi nije identifikovan, ali činjenice nedvosmisleno pokazuju da je podnosilac zahteva žrtva trgovine ljudima. Iako je ova procedura često dugačka i komplikovana, i žrtvi se ne garantuje da će dobiti kompenzaciju ili da će kompenzacija biti izvršena, ona omogućava da žrtva bude prepoznata od strane pravosudne institucije⁵⁰.

III/ Kompenzacija kroz parnični postupak – radni sud (*Conseil de Prud'hommes*)

III-a Definicija

Radni sud (*Counseil de Prud'hommes*) jeste sud civilne nadležnosti koji je odgovoran za parnice koje se odnose na izvršenje ili raskid ugovora o radu, i dostupan je žrtvama radne eksploatacije. One žrtve koje su eksploatisane u prinudnom radu u kući, poljoprivredi, građevini, ugostiteljstvu, itd, u Francuskoj mogu zahtevati da im se isplate neisplaćene zarade, uključujući prekovremeni rad, koje bi dobili u legalnim uslovima, naknadu štete za različita kršenja Zakona o radu, i razna dokumenta potrebna za pristup socijalnim pravima, kao što su obračun zarade, potvrda o zaposlenju i potvrde koje su potrebne za ostvarivanja prava na osiguranje od nezaposlenosti. Ova opcija je na raspolaganju žrtvama bez obzira na njihov boravišni status, ili zakonitost njihovog rada.

Postupak se pokreće protiv trgovaca/eksploatatora i može se procesuirati dok je u toku postupak pred krivičnim sudom i/ili komisijom CIVI. Žrtva mora podneti zahtev u roku od tri godine od završetka predmetnog rada (i u roku od dve godine ukoliko takođe potražuje naknadu štete od nekadašnjeg poslodavca zato što je nezakonito prekršio njihov ugovor o radu)⁵¹. Žrtvu može zastupati advokat ili predstavnik sindikata, i oni moraju odrediti iznos zahteva u pogledu plata i naknade štete koji se žrtvi duguju. Žrtva koja potražuje naknadu štete mora obezbediti dokaze o ugovoru o radu onda kada on nije bio formalizovan kroz pisani dokument tokom perioda zaposlenja, kao i o navodnim kršenjima Zakona o radu, naročito o postojanju i broju dodatnih sati koje je žrtva odradila. Ne postoje stroga pravila kada su u

⁵⁰ Informacija dobijena od advokaticke Anne Bouillon iz Nanta.

⁵¹ Ovo je moguće u slučajevima trgovine ljudima, pošto sudska praksa ukazuje da onda kada žrtva pobjegne iz situacije prisilnog rada, njino bekstvo se smatra greškom poslodavca (pošto su uslovi kojima je žrtva bila izložena doveli do kršenja ugovora o radu).

pitanju vrste dokaza koji se moraju podneti, ali svedočanstva, izvodi kontrolnih kartica i beleške eksploatatora u kojima su pobrojani zadaci koje žrtva treba da obavi jesu od koristi. Onda kada se paralelno odvija krivični postupak protiv istih okrivljenih za isto delo eksploatacije, dokazi iz krivičnog postupka mogu se preneti na zahtev radnog suda, i ukoliko je neophodno, nastavak postupanja pred radnim sudom može se prolongirati do kraja istrage u krivičnom postupku kako bi mogli da se upotrebe prikupljeni dokazi. U teoriji, odluka radnog suda ne zavisi od odluke krivičnog suda. Ipak, u praksi nije retkost da krivični sud ima veoma veliki uticaj na odluku Suda za radne sporove.

III-b Izvršenje

Retko se dešava da radni sud ili apelacioni sud osude trgovca ljudima koji je eksploatisao žrtvu trgovine ljudima preko kompanije (pravnog lica). U takvim slučajevima, postoji garantni fond (*fonds de garantie*) koji obezbeđuje naknadu štete žrtvama ukoliko je kompanija bankrotirala. U svim drugim slučajevima, na žrtvi je da sprovede presudu radnog suda, i, kao i u krivičnom postupku, mora da se obrati sudskom izvršitelju i dostavi mu sve informacije koje mogu biti od koristi da bi se locirala sredstva ili imovina eksploatatora. Sudski izvršitelj tada može, ukoliko je to moguće, pribeci zapleni pokretne i nepokretne imovine, ili bankovnih računa.

III-c Evaluacija

U praksi, obraćanje radnom sudu za slučajeve trgovine ljudima u cilju radne eksploatacije je praktična opcija, zato što sud može da uspostavi radni ugovor, koji će se retroaktivno primeniti, između tužioca i tuženog. Međutim, da bi se uspostavio radni ugovor, neophodno je da tužilac dokaže postojanje radnog odnosa. Stoga, u praksi, ovo se može činiti kao jalova mera ukoliko se istovremeno ne vodi i krivična istraga koja bi dokazala radni odnos. S druge strane, u slučajevima trgovine ljudima, kada dolazi do vrlo ozbiljnih kršenja Zakona o radu koja se uobičajeno događaju tokom čitavog perioda eksploatacije, dodeljeni iznosi naknade štete mogu biti veoma visoki. Nažalost, usled grešaka u mehanizmu koje dovode do nemogućnosti da se garantuje isplata, većina ovih presuda ostaje neizvršena.

IV/ Zaključci

Potraživanje kompenzacije za žrtvu trgovine ljudima kroz krivični postupak predstavlja atraktivnu mogućnost, zato što se i u krivičnom i u parničnom postupku koriste isti dokazi, što olakšava teret žrtve, kao i izvršenje presude. Ipak, ove mere su uslov bilo da trgovac ljudima ostane na slobodi, ili da se oslobodi iz pritvora, i tako u strogoj su vezi sa pritvaranjem optuženih, koje je u principu vrlo retko. Dakle, primenu mera radi delotvornije naknade štete žrtvama trgovine ljudima bi na ovom nivou bilo teško uvesti. U parničnim postupcima, naknade štete se često dodeljuju, a skoro nikad ne realizuju, čime se žrtvi stvara teret da preduzme neophodne mere kako bi izvršila naplatu (osim ako sudije/policija i advokati nisu dovoljno kreativni i voljni da obezbede plaćanje iznosa).

Trenutno postojeći mehanizmi za naknadu štete nisu prilagođeni specifičnim potrebama žrtava trgovine ljudima. Na to ukazuju maksimalni iznos koji isplaćuje mehanizam SARVI, kao i uslovi koji su neophodni da bi se pristupilo mehanizmu CIVI, koji se odnose na kvalifikaciju kriminaliteta u krivičnom postupku.

Postoji nekoliko mogućnosti koje se mogu primeniti kako bi se poboljšalo pravo žrtava trgovine ljudima na ukupnu naknadu štete. Jedna od mogućnosti jeste identifikovanje advokata koji su specijalisti za ovu oblast, koji bi mogli da se založe za žrtve i obezbede veće iznose naknade, kao i da obezbede njihovo izvršenje. Druga mogućnost jeste da se prilagode već postojeći mehanizmi za naknadu štete. Na primer, mehanizam CIVI bi bio značajno delotvorniji ukoliko bi se u Francuskoj usvojila jedna instrukcija namenjena sudijama, a koja bi se ticala trgovine ljudima i insistirala na važnosti kvalifikovanja žrtava trgovine ljudima kao žrtava baš tog dela i obuci sudija za identifikovanje žrtava trgovine ljudima. Pored toga, mogao bi biti uveden sistem nalik mehanizmu SARVI koji bi bio posvećen i prilagođen specifičnim vrstama žrtava, sa odgovarajućim maksimalnim iznosom za isplatu. Ovaj sistem bi mogao da se finansira od imovine konfiskovane u kontekstu organizovanog kriminala, a grupa koja bi se u okviru mehanizma bavila zaplenom bila bi posebno obučena da prepoznaje trgovce ljudima. Takođe, sistem Garantnog fonda (*Fonds de garantie*) za odluke suda za radne sporove mogao bi se takođe primenjivati i na žrtve ozbiljnih kršenja Zakona o radu, kako bi se garantovala isplata dodeljene naknade štete, delom ili u celosti (u najmanju ruku neisplaćenih zarada i prekovremenog rada).